

ABU NASR FOROBIYNING FALSAFIY QARASHLARI

Gulbaxor Ibrogimova Eshmamatovna

A.Navoiy nomidagi O'zbek tili va adabiyot Universiteti

Falsafa, Tarbiya

+99890-970-27-98

Annotatsiya. Ushbu maqola Al-Farobiy nomi bilan ham tanilgan Abu Nasr Al-Farobiyning falsafiy hissalarini o'rganadi. Islom falsafasining muhim namoyandasi Al-Farobiy metafizika, mantiq, axloq, siyosiy falsafaga katta hissa qo'shdi. Ushbu maqolada uning din va falsafa o'rtasidagi munosabatlar, fazilatli shahar tushunchasi va Aristotel va Platonning talqini haqidagi qarashlari ko'rib chiqilgan. Maqolada Al-Farobiyning falsafiy merosi va uning zamonaviy nutqdagi dolzarbligi har tomonlama tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: Al-Farobiy, Islom falsafasi, metafizika, fazilatli shahar, Aristotel, Aflotun, mantiq, etika, siyosiy falsafa, epistemologiya.

Abu Nasr Al-Farobiy, IX asrda tug'ilgan, Islom Oltin asridagi eng taniqli faylasuflardan biridir. Ko'pincha Aristoteldan keyin "ikkinchi o'qituvchi" deb ataladigan al-Farobiy yunon falsafasini Islom olamiga yetkazishda hal qiluvchi ro'l o'ynadi.

Ushbu maqolaning maqsadi al-Farobiyning falsafiy qarashlarini o'rganish, xususan uning metafizik va axloqiy ta'limotlari, siyosiy falsafasi va falsafani Islom ilohiyoti bilan uyg'unlashtirishga qaratilgan sa'y-harakatlariga e'tibor berishdir. Tadqiqotda Al-Farobiy g'oyalari Islom olamida falsafiy tafakkur rivojiga qanday hissa qo'shgani tahlil qilinadi va ularning zamondoshlariga ham, zamonaviy falsafaga ham ta'sirini baholaydi.

Abu Nasr al-Farobiy, shuningdek, Al-Farobiy nomi bilan tanilgan, Islom Oltin asrida taniqli faylasuf va polimat bo'lgan. Uning falsafiy hissalarini ko'plab sohalarda, jumladan mantiq, metafizika, axloq va siyosiy falsafada muhim ahamiyatga ega. Al-Farobiy asarlari ham Islom, ham G'arb tafakkuriga ta'sir ko'rsatdi, ayniqsa rivojlanishida o'rta asr falsafasi.

Al-Farobiyning asosiy falsafiy qarashlari:

Metafizika va birinchi sabab tushunchasi: Al-Farobiy Aristotel g'oyalari asosida qurilgan. U ierarxik kosmologiyani taklif qildi, unda koinot ko'pincha Xudo bilan aniqlangan yagona, o'zgarmas birinchi sababdan kelib chiqadi. Bu birinchi sabab butun mavjudlik va aqlning manbai. Emanatsiya jarayoni orqali moddiy dunyoga olib boradigan turli darajadagi aql va samoviy sohalar hosil bo'ladi.

Сiyosiy Falsafa: Al-Farobiy o'zining "Al-Madina al-Fadila" (fazilatli shahar) asarida tasvirlagan ideal davlat haqidagi g'oyalari bilan tanilgan. U bir faylasuf-podshoh tomonidan boshqariladi bir jamiyat nazarda tutilgan, Respublikasida Platon tushunchasiga o'xshash. Al-Farobiyning fikricha, ideal hukmdor xalqni fazilat va baxt sari yetaklash uchun falsafiy donolikka ham, bashoratli fazilatlarga ham ega bo'lishi kerak. Davlatning pirovard maqsadi o'z fuqarolariga haqiqiy baxtga erishishda yordam berishdir, bu Al-Farobiy uchun intellektual va ma'naviy kamolotga erishishni anglatardi.

Epistemologiya va mantiq: Al-Farobiy mantiqqa katta hissa qo'shdi, uni to'g'ri fikrlash va dunyoni tushunish vositasi sifatida ko'rdi. U Islom dunyosida Aristotel mantig'ini yetkazish va kengaytirishda muhim ro'l o'ynadi. Uning mantiq bo'yicha asarlari Islom falsafasida o'quv dasturini shakllantirishga yordam berdi va keyinchalik o'rta asrlarda Yevropada ta'sir ko'rsatdi. Al-Farobiy bilim sezgi idroki, tasavvur va aqlning kombinatsiyasi orqali olinadi va bilimning eng yuqori shakli: intellektual sezgi bilan yakunlanadi, deb ishongan.

Axloq va inson kamoloti: Al-Farobiyning axloqiy tafakkurida inson hayotining pirovard maqsadi baxtga erishishdir, uni u intellektual va ma'naviy barkamollik bilan tenglashtirgan. U axloqiy fazilatlar bu baxtga erishish uchun zarur deb hisoblagan va bu fazilatlar fazilatli rahbar tomonidan aql va yo'l-yo'riqdan to'g'ri foydalanish orqali rivojlanadi. Al-Farobiy, shuningdek, jamiyatning fazilatni rivojlantirishdagi ahamiyatini ta'kidlab, yaxshi jamiyat shaxslarning o'z salohiyatlarini ro'yobga chiqarishda hal qiluvchi ro'l o'ynashini ta'kidladi.

Din va falsafa o'rtasidagi munosabatlar: Al-Farobiy din va falsafani uyg'unlashtirishga intilib, ikkalasini ham bir xil haqiqatga olib boradigan turli yo'llar sifatida ko'rdi. Uning ta'kidlashicha, falsafa haqiqatni oqilona tushunishni ta'minlaydi, din esa bir xil haqiqatlarni ramzlar va metafora orqali keng jamoatchilikka yetkazadi. Shu tarzda, din murakkab falsafiy g'oyalarni intellektual izlanishlarga o'rgatilmaligi mumkin bo'lganlar uchun ochiq qilish orqali falsafani to'ldiradi.

Al-Farobiy ijodi Avitsenna (Ibn Sino) va Averroes (Ibn Rushd) kabi keyingi Islom faylasuflari uchun asos yaratdi va uning g'oyalari Islom va G'arb falsafiy an'analarida o'rganishda davom etmoqda.

Al-Farobiyning falsafani din bilan uyg'unlashtirishga urinishi Islom falsafasiga qo'shgan eng muhim hissalaridan biridir. Uning fazilatli shahar haqidagi tasavvuri nafaqat platonik ideallarni aks ettiradi, balki ratsionallikni ma'naviy rahbarlik bilan birlashtirgan noyob boshqaruv modelini taklif qilib, Islom tamoyillarini ham birlashtiradi.

Bundan tashqari, al-Farobiyning keyingi Islom mutafakkirlariga ta'sirini oshirib bo'lmaydi. Uning Aristotelni talqin qilishi Avitsennaning metafizik so'rovlari uchun

asos yaratdi, uning siyosiy falsafasi esa G'arb an'analarida Averroes va hatto Tomas Akvinskiy kabi keyingi olimlarning fikrlariga ta'sir ko'rsatdi.

Uning katta ta'siriga qaramay, Al-Farobiyning ishi falsafiy fikrlashning diniy e'tiqod bilan muvofiqligi to'g'risida ham savollar tug'diradi. Uning haqiqatga yo'l sifatida aqlga urg'u berishi Islom tafakkuridagi falsafa va ilohiyot o'rtasidagi ziddiyatni yanada chuqurroq o'rganishga taklif qiladi.

Xulosalar

Al-Farobiy falsafa tarixida zamonaviy falsafiy va diniy munozaralarda aks sado berishda davom etayotgan monumental shaxs sifatida turadi. Uning yunon falsafasini Islom tafakkuri bilan sintezi nafaqat o'z davrining intellektual an'analarini rivojlantirdi, balki kelajak avlod faylasuflari uchun ham asos yaratdi.

- Keyingi tadqiqotlar uchun takliflar: kelajakdagi tadqiqotlar Al-Farobiyning zamonaviy siyosiy nazariyaga, xususan, zamonaviy Islomiy boshqaruv sharoitida ta'sirini o'rganishi mumkin. Bundan tashqari, al-Farobiy va Averroesning Aristotelning talqinlarini qiyosiy o'rganish Islom Aristotelizmining rivojlanishi haqida chuqurroq ma'lumot berishi mumkin.

- Amaliy natijalar: al-Farobiyning fazilatli shahar haqidagi konsepsiyasi axloq va boshqaruv bo'yicha zamonaviy munozaralar uchun qimmatli istiqbollarni taklif etadi. Uning falsafaning yetakchilikdagi ro'liga urg'u berishi axloqiy mulohazalarning davlat siyosatiga qo'shilishi haqidagi zamonaviy munozaralarni xabardor qilishi mumkin.

Adabiyotlar.

1. Fehrulloh T. "Al-Farobiyga nisbat berilgan yangi platonik asar: Risole fi'lilmi'l-ilohiy", "Divan ilmiy tadqiqoti", 2006 yil, 20-son: 185-226.
2. Фараби. Существо вопросов// Вкн.: Избранные произведения мыслителей стран Ближнего и Среднего Востока. 172 б.
3. Фараби. Существо вопросов// Вкн.: Избранные произведения мыслителей стран Ближнего и Среднего Востока. - 144 б.
4. Farobiy Al-masoyil al-falsafiya va ala javob anxa // «Majmul al-Farobiy» to'plamida. - 107 b.
5. Farobiy ta'limot // «Majmua at-risole al-hukama» («Takimlar risolalarining majmuasi» to'plamida). - Toshkent, 1963. - 255 b.
6. Farobiy Al-masoyil al-falsafiya va ala javob anxa // «Majmul al-Farobiy» to'plamida. - 105-106 b.
7. Al-Farabis intraductoty risolah on logic. The Islamic Quarterly, vol III, 3-4, 1957. – 227 b.